

N:o 53.

Ank. till Riksd. kansli den 8 april 1908, kl. 4 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:t angående ny gruflagstiftning m. m.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 197, hafva herrar *Carl Lindhagen, F. W. Thorsson* och *Ernst Blomberg* hemställt, att Riksdagen ville

1:o) hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till ny gruflagstiftning i syfte att inmutningsrätten upphäfves samt nya fyndigheter af nu inmutbara mineralier i stället skola bearbetas af staten eller ock af enskilde efter erhållen statskoncession;

2:o) för sin del antaga följande:

Lag angående inskränkning i inmutningsrätten.

Häri genom förordnas som följer:

Inmutning må under tiden intill den 15 maj 1909 ej äga rum, där ej Konungen därtill lämnar tillstånd.

Rörande inskränkning inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län af inmutning å odisponerad kronojord är särskildt stadgadt.

Denna lag träder genast i kraft.

Till stöd för denna framställning hafva motionärerna anført följande:

Bih. till Riksd. Prot. 1908. 7 Saml. 50 Häft. (N:o 53.)

»Äfven i tider, då den privata äganderätten till jord som mest uppburits af lagarne och åskådningssätten, har det framstått såsom en fråga för sig, om denna äganderätt äfven rättsligen och rätteligen borde inbegripa mineralier, som gömdes i jorden. Man har häfdat, att staten, icke jordens innehafvare vore ägare till desamma.

Den äldre rättsvetenskapen höll före, att denna statens rätt eller det så kallade bergsregalet uppstått först på tolfte och trettonde århundradet genom enväldshärskares maktspråk. Den nyaste rättsforskningen åter har uppdagat, att statens rätt till mineralierna varit lag eller häfd mycket långt tillbaka i tiderna hos många olika folk särskildt under inflytande af phönisisk eller romersk rätt.

Denna rättsuppfattning är naturlig. Den privata äganderätten till jord skyddas eller angripes allt efter som tillgången på jord öfverstiger eller understiger den allmänna efterfrågan och behofvet däraf för mänsklig tillvaro. Då mineralierna hafva stort brukningsvärde, men deras förekomst är sällsynt, har man ansett det behöfligt och följaktligen äfven riktigt, att de tillhörde staten det vill säga alla medborgare.

Nämnda åskådning, som framträdte nästan öfverallt, har dock under vissa tider varit grumlad eller till och med bortglömd. Detta antingen i följd af den enskilda egennyttans ingripande eller på grund af manchesterprincipens landvinningar.

Sälunda tillhörde i Storbrittanien mineralierna förr kronan, men med dess sjunkande makt tillskansade sig jorddrottarne dem. Följden har blifvit, att enligt nuvarande rätt i England tillhöra endast guld och silfverfyndigheter ännu kronan, därför att det icke finnes några sådana. Alla öfriga förefintliga mineralier äro inneslutna i jordäganderätten. Denna senare rättsuppfattning har öfverförts till Förenta staterna.

I Frankrike tillhöra mineralfyndigheterna sedan gammalt staten. Äfven här sökte jorddrottarne och förmådde äfven för någon tid tillvälla sig en del af denna rätt, men kronan lyckades, senast på 1400-talet, återtaga hvad den förlorat. Under franska revolutionstiden anbefallte physiokraterna, att grufvorna skulle afstås till jordägarna. Denna lära bekämpades segerrikt af Mirabeau och nationalförsamlingen förklarade dem för nationalegendom. Detta är i hufvudsak ännu gällande rätt i Frankrike. Statskoncession erfordras för att få idka grufdrift och staten bestämmer villkoren. Hvarken jordägaren eller upptäckaren hafva några lagliga företrädesrätter till grufdriften.

På enahanda grundsatser, som den fransyska rätten, bygger äfven gruflagstiftningen i Belgien, Holland, Luxemburg, Spanien, Portugal, Grekland, Turkiet och Tunis.

Italien har ej någon enhetlig gruflagstiftning. Den sardinska grufstadgan öfverensstämmer med fransk rätt. På ett par orter tillhöra alla eller vissa mineralier jordägaren. På öfriga ställen äro de sedan romartiden skilda från jordegendomen. För ny grufdrift fordras dock öfverallt statslig koncession. Salt är nationalegendom.

För Tyskland, Österrike och Schweiz gäller, att förfogandet öfver mineralierna har tillkommit och fortfarande tillkommer staten. Någon jordägarens rätt eller någon egen rättighet för uppfinnaren finnes icke. Emellertid har på senare tider särskildt från och med 1850- och 60-talen staten afstått sin företrädesrätt och tillsvidare medgifvit en hvar att förvärfva rätt till grufvor på vissa i lagarne fastställda betingelser. Särskildt har detta i Preussen mest konsekvent genomförts. Denna rätt till fri inmutning kallas bergsbrukets friförklaring.

Norsk gruflagstiftning bygger i hufvudsak på den tyska uppfattningen.

Hvilka grundsatser som i Sverige må hafva gällt för grufrätten från äldsta tider, synas icke vara af forskningen uppdagade. Att regalrätten till grufvor redan under senare tiden af medeltiden varit genomförd, antages dock såsom gifvet. Tämligen otvetydigt uttalas detta i 1485 års förordning om malmberg. Under Gustaf den I:ste framträdde regalrätten tydligt; alla malmberg i Sverige lyda till kronan, heter det i ett kungligt påbud. Under de följande tiderna stödde sig alla författningar om bergsbrukets ordnande på uppfattningen af kronan såsom ägare till mineralierna. Denna regalrätt låg äfven till grund för 1600-talets gruflagstiftning. I en författning från den tiden kallas hela bergsnäringen för kronans bergverk. Denna regalrätt utöfvades dels så, att kronan dref bergsbruk för egen räkning — år 1639 ägde kronan exempelvis i Södermanland 8 grufvor, 5 hyttor och 9 hamrar — och dels privilegierade personer att idka grufdrift. På 1700-talet började emellertid äfven här göra sig gällande enahanda strömningar som i Tyskland till förmån för bergsbrukets friförklaring. I förordningen den 27 augusti 1723 stadgades sålunda, att med ordet regale därefter ej skulle förstås annat, än att kronan förbehöll sig att privilegiera den, som hade håg, lust och förmögenhet att idka grufdrift. Uppfinnarens rätt bestämdes i sammanhang härmed till fjärdedelen af grufvan och vid vissa ädlare verk till hälften. Med tiden utsträcktes uppfinnareandelen i allmänhet till hälften. Någon bestämd rätt för jordägaren att delta i arbetet nämnes ej i 1723 års författning. En konsekvens af densamma var emellertid, att jordägaren skulle medgifvas att för andra hälften delta i grufdriften. Denna konsekvens utdrogs af senare för-

fattningar och gäller äfven för närvarande. Men därvid kvarstår till följd af regalrätten, att jordägaren ej får förbjuda andra bearbeta mineralfyndigheter samt måste själf uppträda som uppfinnare och iakttaga därför stadgade former för att vinna rättighet att bryta mineralier å egen mark.

Af den förestående framställningen framgår således, att hos de anglosachsiska, latinska och germaniska folken statsmaktens äganderätt till mineralierna varit ursprungligen en i det stora hela själfskrifven och erkänd sak. Med tiden har emellertid förhållandena utvecklats sig så, att inom England mäktiga jordmagnater usurperade denna rätt från kronan till förmån för jordägaren, hvilken nya rättsordning ännu bibehållit sig inom den alltid mycket konservativa anglosachsiska rätten. Bland de latinska folken och deras efterliknare har däremot statsmakten, segerrikt afvisande de enskilda jordägarnes äfven här framkomna anspråk, ännu in i våra dagar bibehållit sin suveränitet öfver malmfyndigheterna. Den germaniska rätten slutligen har gått den vägen, att staten utan att uppgifva regalrätten tillsvidare disponerat densamma på det sättet, att hvem som helst, som upptäckte en mineralfyndighet, privilegierats att för egen räkning bearbeta densamma med eller utan tillåtelse för jordägaren att till någon del få deltaga i arbetet.

Det är nu så, att hvilket system man än använder i samhälls-ekonomien för utnyttjandet af naturens begränsade skatter, har det sina olägenheter i följd af människosläktets många brister. Man säger således, att det germaniska bergsregalets omedelbara handhafvande uppgafs därför, att, såsom en författare uttrycker sig, finansmonopoler äro i allmänhet en dålig beskattningsmetod och staten är af ålder känd såsom en olycklig näringsidkare. Statsmaktens förvaltningsorgan ha äfven oftast förstätt att förstöra en god sak. Men äfven den s. k. enskilda företagsamheten visar mycket snart, att när den lämnas spelrum att sätta ett enskildt monopol i stället för statsmonopolet, blir den oftast alldeles för lycklig i sina sträfvanden, att vinna både oförtjänta och farliga fördelar på det stora flertalet samhällsmedlemmars bekostnad.

Dessa senare erfarenheter hafva verkat, att i länder, där i större eller mindre mån gjorts afvikelser från den gamla naturliga rättsuppfattningen i fråga om äganderätt till mineralierna, har man åter börjat sträfvå tillbaka till densamma. Inom England har, om jag ej misstager mig, frågan om grufvornas nationalisering åtminstone från arbetarehåll uppförts på dagordningen. Inom Tyskland höjas röster för, att staten skall återtaga sitt medgifvande om bergsbrukets friförklaring. Denna sträfvan har i Preussen efter mycket meningsutbyte redan ledt till inskränkning af inmutningsrätten till kol- och saltfyndigheter af alla slag.

Regeringen har dessutom i januari 1907 föreslagit landtdagen besluta, att rätten till att uppsöka och utnyttja sådana fyndigheter skall ensamt tillkomma staten, som dock kan lämna koncession därtill till andra på viss tid och mot vederlag. Förnämligaste motivet uppgafs vara att förekomma monopol på dessa förbruksartiklar.

Hvad svenska förhållanden angår, har man på senare tider haft mer än tillräckligt med nedslående erfarenheter af den nuvarande grufslagstiftningens äfventyrliga verkningar. Äfven de, som ej vilja gifva något erkännande åt synpunkten, att värdeutbytet af mineralierna bör i möjligaste mån komma nationen i sin helhet till godo, måste dock medgifva, att det äfven här finnas statsintressen att bevaka, hvilka aldrig komma till sin rätt genom den fria inmutningen. Insikten härom vaknar också mer och mer om än långsamt. Särskildt kan det ej undgå uppmärksamheten, att statsmakterna komma i vår tid att stå allt vanmäktigare gent emot den enskilda obehindrade grufspekulationen i följd af den växande omfattning, hvori grufdriften kan ske med tillhjälp af allt mer fullkomnade kommunikationer och tekniska hjälpmedel.

Första reagerandet mot inmutningsrättens olägenheter utgjorde 1886 års lag om eftersökande och bearbetande af stenkolsfyndigheter. Denna lag var föranledd af en framställning från 1872 års riksdag. Lagen upphäufde inmutningsrätten till dylika fyndigheter, hvilka nu i stället få bearbetas endast efter koncession. Hvarken upptäckare eller jordägare har företräde till koncession. Upptäckare, som ej erhåller sådan, är dock berättigad till skälig godtgörelse, hvars belopp bestämmes i koncessionen. Jordägaren har ingen jordägareandel men får rätt att uppbära en mindre afgift. Man ser således här, att staten, begagnande sig af sin regalrätt till mineralier, utbytt den fria inmutningsrätten mot en strängare ordning. Det säges visserligen, att denna särskilda lagstiftning var betingad af stenkolslagrens stora utbredning och det obehöriga intrång, som skedde på jordbruket genom ofta olämpliga inmutningar. Men exemplet visar i alla fall, att det går för sig att af det ena eller andra skälet gå ifrån inmutning och antaga koncessionssystemet.

År 1889 utfärdades vidare kungörelse, att i mutsedel å odisponerad kronojord skulle intagas förbehåll om rätt för kronan att delta i grufarbete enligt blifvande lagstiftning. En sådan lagstiftning kom till stånd år 1899. Genom den förbehöll sig kronan jordägareandel, som kronan förut afstått ifrån.

En annan yttring af den senare tidens erfarenheter var det provisoriska upphäfvande sedan år 1902 af inmutningsrätt för annan än

kronans räkning å kronojord, som ej innehafves under ständig besittningsrätt eller är anslagen till boställe. Denna åtgärd vidtogs på grund af den inom nämnda län uppkomna stora spekulationen i nya mutsedlar. Från 1907 har enahanda förbud utfärdats för Västerbottens och Jämtlands län närmast med anledning af de spekulationer i nya inmutningar därstädes, som framkallades af planerna på en inlandsbana.

Ett lika tydligt språk, i hvilken riktning erfarenheten lärt oss, att gruflagstiftningen nu bör gå, talar den uppgörelse, som på statsmaktens initiativ år 1907 ägde rum i fråga om statens delägarskap i och lösningsrätt till järnmalmsförekomsterna i Kiruna och Gällivare.

Det förtjänar också omnämnas, att inom de två nordligaste länen på senare tider med Riksdagens tillåtelse skett åtskilliga upplåtelser å kronojord för bearbetande af icke inmutbara bergsprodukter med tillämpning af koncessionssystemet. Sådana upplåtelser hafva afsett apatit, marmor och magnesit. Upplåtelsetiderna ha varit begränsade och växlat från 10 till 50 år i sänder.

Det får väl anses såsom gifvet, att den nya lagstiftning, för hvilken man velat bereda rum genom partiell suspension af inmutningsrätt å odisponerad kronojord i tre län, icke under några förhållanden kan komma att bestå uti ett återupplifvande af nämnda rätt. Det säges, att i förhoppning om inmutningsrättens återupplifvande många nya malmupptäckter å kronomark särskildt i Norrbotten hemlighållas tills vidare för att sedan tagas i besittning af spekulanterna. Detta är en ytterligare anledning att icke gifva efter för enskilda intressen. De tre sakkunniga, som inom justitiedepartementet varit tillkallade för att uppgöra förslag till ny gruflagstiftning för berörda kronojord, ha — med reservation för egen del i afseende å inmutningsrättens upphäfvande — i sitt numera till kommerskollegium remitterade betänkande uppgjort detaljeradt förslag i ämnet, grundadt på koncessionssystemet. Upptäckare, som ej erhåller koncession, kan få en viss godtgörelse. Kronan får en viss andel i företagets afkastning. Upplåtelsetiden är begränsad till femtio år med företrädesrätt till ny upplåtelse vid upplåtelsetidens slut. En af de sakkunnige har ansett upplåtelse böra ske utan begränsning i tiden men med staten förbehållen lösningsrätt.

Någon förnuftig anledning synes vidare ej förefinnas för att ej utsträcka den nya lagstiftningen till all kronojord. Förenämnda sakkunnige förorda ock detta i sitt anförda utlåtande, och denna uppfattning blef i särskild framställning biträdd af kommerskollegium. Men Kungl. Maj:t framlade dock vid 1907 års riksdag förslag om utsträckning af

inmutningsrättens suspension å kronojord allenast till Västerbottens och Jämtlands län. Såsom skäl anfördes, att enligt meddelad statistik inmutningen i sistnämnda två län högst betydligt ökats under sista tiden. Det är dock svårt att förstå, hvarför man för förbudets utsträckning till flere län först skall afvakta en tidpunkt, då dess uppgift väsentligen blifvit omintetgjord genom nya inmutningar i betydande omfattning.

Slutligen frågar man sig med rätta, hvarför ej en lika lagstiftning bör gälla äfven för fyndigheter å enskildes mark. Befallningshafvande i Norrbottens län har i sina utlåtanden rörande inmutningsrättens suspendering å kronojord framhållit såsom sin åsikt, att så bör ske. Och järnkontoret har nyligen i ett utlåtande om nämnda ämne erinrat, att detta vore en ganska naturlig konsekvens. Märkligt är emellertid, att vederbörande myndigheter när de komma in på denna sak, utgå från den förmodan, att inmutningsrättens upphäfvande är liktydig med mineraliernas öfverlämnande till jordägarens fria förfogande. Såsom hvar och en bör förstå är den fria inmutningsrätten icke ett utflöde af jordägarerätten utan ett af de sätt, på hvilka staten begagnat sin regalrätt till mineralier. Inmutningsrättens upphäfvande betyder därför, att staten i stället har att bestämna sig för om den vill drifva grufvorna själf eller upplåta driften till enskilde mot koncession, hvilket ej hindrar att på samma gång vissa fördelar kunna fortfarande beredas den verkliga upptäckaren och likaså jordägaren. Så uppfattades ock saken år 1886 hos oss och förra året i Preussen.

I detta sammanhang förtjänar omnämnas, hurusom under förarbetena till 1886 års lag om stenkolsfyndigheter uppgjordes år 1882 inom civildepartementet förslag till en förordning om grufvor, enligt hvilken äganderätt till jord skulle omfatta äfven alla mineralfyndigheter och af den anledningen inmutning icke vidare få äga rum. Förslaget framlades dock ej därför att vid dess granskning utröntes, att sympatierna hos bergsbruksidkarna voro öfvervägande för inmutningsrättens bibehållande. Uppslaget är kännetecknande för det fullständiga uppgifvande af statsintressena i jordfrågan, som, grundlagdt tidigare, i hög grad utmärkte den skandinaviska politiken ännu under större delen af 1880-talet.

En ohållbar konsekvens af inmutningsrättens bibehållande är särskildt att anteckna.

Sakkunnige intyga nämligen, att en relativt obetydlig del af landet och i synnerhet af Norrland ännu varit föremål för detaljerade undersökningar om mineralförekomster. Det är därför ett förhastadt påstående, som ofta på lösa antaganden framkastats att icke mycket vidare vore

att upptäcka. Professorn vid tekniska högskolan W. Pettersson erinrar i detta afseende i ett utlåtande öfver förenämnda sakkunniges förslag, huru-
som den ifriga malmundersökning, som föranleddes af järnvägsbyggandet
Gellivare—Ofoten, resulterade till upptäckandet inom Jukkasjärvi och
Gellivare socknar af en mängd malmfyndigheter inom områden, där
förut inga eller endast enstaka fynd voro kända, såsom Tuollavaara.
Ekströmsberg, Mertainen, Leveäniemi m. fl. Oaktadt denna systematiska
undersökning upptäckas där fortfarande nya fyndigheter.

Man säger nu, att inmutningsrätten är nödvändig för upptäckandet
af nya fyndigheter. Under antagande att ett sådant upptäckande är
särdeles nödvändigt äfven för närvarande, hvarom olika meningar göra
sig gällande, bör detta lika väl kunna ske med koncessionssystemet
såsom erfarenheten ju ock visat. De upptäckter, som göras af gruf-
arbetare och andra ensamma letare samt af dessa sedan mot en ringa
ersättning öfverlätas åt andra, som hafva tillfälle att närmare undersöka
saken, kunna och pläga också med koncessionssystemet särskildt hono-
reras och detta ofta på ett rättvisare sätt än under köpsläende med
förste spekulant, som anmäler sig. En verklig malmundersökning åter
af en trakt kräfver en välutrustad och dyrbar vetenskaplig expedition.
Dylika expeditioner bekostas för närvarande af enskilda kapitalister.
Skulle åter dessa, ifall deras vinst genom koncessionssystemet i någon
mån begränsades, upphöra därmed, hvilket dock icke behöfver blifva
händelsen, ligger det nära till hands, att staten själf utrustar dylika
vetenskapliga expeditioner.

Medel för en början till en dylik expedition beviljades också vid
1907 års riksdag i syfte att åstadkomma utredning rörande malmföre-
komster och tekniskt användbara bergarter kring den ifrågasatta inlands-
banan. Detta beslut föranleddes af ett vid riksdagen framställt ännu
vidsträcktare yrkande om en undersökning i hela riket af mängden
förefintliga nyttiga mineralier. Uti ett i detta ärende infordradt
yttrande betonade chefen för geologiska undersökningen vikten af sådana
undersökningar, men framhöll tillika nödvändigheten, att med hänsyn
till den knappa tillgången på arbetskrafter till en början koncentrera
arbetet på de grupper af fyndigheter, hvilka mer än de öfriga behöfva
en snar utredning. Såsom en sådan grupp framhöllos först malmföre-
komster och tekniskt användbara stenarter kring nämnda bana. I be-
traktande af »den omläggning af alla ekonomiska värden», som kommer
att äga rum i de trakter, där banan droges fram, ansåg chefen det vara
förenadt med ett betydande statsintresse att föranstalta en utredning
af dessa fyndigheter. Nästa uppgift af synnerligen stor praktisk be-

tydelse vore en systematisk magnetisk undersökning af mellersta Sveriges malmtrakter. Såsom sista trängande uppgift angafs en utredning af stenkolsflötsar och saltlager i Skåne.

Det ligger i öppen dag och medgifves äfven af sakkunniga, att dylika undersökningar å statsverkets sida icke rimligen låta sig förenas med tillvaron af inmutningsrätten, med hvars tillhjälp enskilde kunna obehindradt passa på att okontrolleradt tillgodogöra sig frukterna af statens utredning. Ur denna synpunkt sedt kan den beslutade statsundersökningen kring inlandsbanan knappast betecknas annat än som ett obetänksamt företag. Lika orimligt skulle det varit, om Riksdagen nu bifallit den likaledes år 1907 väckta motionen, att med statsmedel direkt understödja enskilda för upptäckande af malmfyndigheter för dess egen räkning.

Af det anförda framgår, såvidt vi förstå, att tiden nu är inne i vårt land att indraga inmutningsrätten och återgå till ett mera kontrolleradt förfogande öfver mineralrikedomarne. Därmed är icke sagdt, att ej inmutningsrätten varit på sin plats och fyllt sitt värf under vissa perioder. Men hvarje rättsinstitut är underkastadt förvandlingens lag. Nya tider och nya förhållanden hafva sina särskilda kraf. Bergsbrukets redan nådda utveckling, tidens rastlösa sträfvan att med oanade hjälpmedel skapa enskilda monopol och framkalla rofbrytning, våra egna erfarenheter i dylika afseenden, allt detta bör ha uppdagat, att staten bort redan för länge sedan inslagit på andra vägar i begagnandet af sin regalrätt till mineralierna. Lika väl som man i Preussen funnit tiden vara inne att skydda landets förnämsta mineraltillgångar mot den enskilda spekulationen, lika väl bör det gamla järnbärrarlandet bereda sig ett motsvarande skydd för sina återstående främsta malmtillgångar. Härmed är icke sagdt annat än att man i alla fall både kan och bör tillgodose såväl uppfinnarens och jordägarens skäliga anspråk som industriens kraf att erhålla tillräckligt med malm utan byråkratiska hinder och omgångar.

I yttranden, afgifna i förenämnda till kommerskollegium remitterade ärende, har till stöd för inmutningsrättens bibehållande äfven å kronojord inom de tre nordligaste länen erinrats, att i preussiska landtdagen år 1907 försäkrades af vederbörande minister, att det visst ej var någon fara för att man ville inskränka den fria inmutningsrätten annat än för stenkol och salt. Men så talar ju oftast en minister till och med i god tro inför en representantförsamling, hvars medlemmar äro tveksamma mot hans förslag eller hafva personliga intressen, stridande mot desamma. Någon

öfvertygande logik ligger ej heller i ett sådant yttrande. En annan gång går man i alla fall vidare, om det behöfs och kan genomdrifvas.

En gärna åberopad auktoritet synes också blifva en norsk kommitté, som år 1907 afgaf ett förslag till grufslagstiftning samt därvid förordade inmutningsrättens bibehållande. Äfven denna kommitté gör till en början ett nummer af ofvannämnda preussiska ministers uttalande. I öfrigt åberopas däremot de outvecklade och brydsamma förhållandena just i Norge, hvilka äfven framhållas i visst afseende skilja sig från de svenska på förevarande område. Detta är tydligen icke heller något bevis.

En framställning om nya grunder för grufslagstiftning bör helst förbindas med ett provisoriskt upphäfvande af inmutningsrätten, ifall man vill förhindra, att den senare begagnas under väntetiden till att i afsevärd mån göra den kommande lagstiftningen kraftlös. Ett sådant förbud, meddeladt för ett år i sänder, finnes som sagdt redan för trakter, där man har anledning att tro stora mängder mineralier ligga förborgade. Så mycket mer anledning har man då att kunna utfärda ett provisoriskt förbud äfven för öfriga delar af riket. Dock synes i sistnämnda fall böra lämnas öppet för Konungen att i beaktansvärda fall bevilja inmutning.

Den nu gjorda framställningen behöfver ej utgöra något hinder att å kronojord i de nordligaste länen utan afvaktan å den nya lagstiftningen lämna koncession till bearbetande af mineralfyndigheter, därest detta anses nödvändigt.»

*Utskottets
yttrande.*

Med afseende å lagstiftningens förhållande till frågan om rätten att bearbeta och tillgodogöra sig i jorden förekommande metaller och mineralier torde man kunna särskilja tre väsentligen olika hufvudprinciper, nämligen den engelska, enligt hvilken metallerna och mineralierna i rättsligt afseende åtfölja den mark, där de förekomma, den franska eller så kallade koncessionsprincipen, som tillerkänner staten rätt att bestämma hvem som skall äga utnyttja dem med hänsyn uteslutande till förmågan hos den, som därtill anmäler sig, och hvarvid upptäckaren icke har någon gifven företrädesrätt, samt den i den tyska, svenska och norska m. fl. länders rätt gällande s. k. inmutningsprincipen, enligt hvilken rättigheten att bearbeta och tillgodogöra sig en mineralfyndighet i främsta rummet tillkommer dess upptäckare.

I vårt land har inmutningsrätten eller friheten att genom inmutning förvärfva rätt till grufbrytning djupa rötter. Genom den af motionären omnämnda kungl. förordningen af den 27 augusti 1723 förklarades visserligen jordägaren berättigad att, om han ville och förmodde, ensam eller med af honom antagna participanter bearbeta de

fyndigheter, han å sin mark funnit. Kunde eller ville emellertid jordägaren ej själf börja grufdrift eller skaffa sig participanter därför, kunde bergsstyrelsen upplåta rätten därtill åt annan person. Den åter, som å annans grund fann ett värdefullt mineralstreck, var berättigad att till $\frac{1}{4}$ taga del i den blifvande grufdriften. Genom kungl. förordningen om grufvors utmål m. m. den 20 oktober 1741 uttalades, att, därest jordägaren ej begagnade den rätt att deltaga i grufarbetet, som genom samma förordning uttryckligen medgafs honom, uppfinnaren fick hela grufvan. Kungl. förordningen den 6 december 1757 ökade uppfinnarens andel till hälften i alla slags fyndigheter. I båda dessa förordningar meddelades närmare föreskrifter om inmutning, som redan förut var känd. De sålunda uppställda reglerna upptogos äfven i grufvestadgan af den 12 januari 1855, som i sin ordning aflöstes dels af gällande grufvestadga af den 16 maj 1884, där enahanda principer bibehållits, dels ock af lagen den 28 maj 1886 angående eftersökande och bearbetande af stenkolsfyndigheter. I sistnämnda lag har upptagits den franska koncessionsprincipen, med rättighet för den som erhåller koncessionen att mot skälig godtgörelse till upptäckaren och full lösen för nödigt område å marken bearbeta fyndigheten. Jordägaren är, utom å viss kronojord, därjämte berättigad att, utan deltagande i kostnaden för arbetet, af koncessionshafvaren erhålla en afgift, motsvarande värdet af $\frac{1}{75}$ af de vunna och uppfordrade produkterna.

Skälen till den särställning stenkolen sålunda ansetts böra intaga hafva hufvudsakligen varit, att det intrång i jordägarens rätt, tillgodogörandet af stenkolsfyndigheterna medför, vore för stort för att desamma borde lämnas så fritt, som skedde genom inmutning. Dels vore den mark, hvarest, såvidt man kände, stenkol i vårt land förekomme, af vida bättre beskaffenhet och högre värde, än de områden, som för annan grufdrift erfordrades. Dels måste, i följd af stenkolsflötsarnas vidsträckta utbredning och ringa mäktighet, för desammas bearbetande tagas i anspråk ojämförligt större vidder än för bergmalmer.

Motionärerna anse nu, att staten i enlighet med den regalrätt till metallerna och mineralierna, som enligt motionärernas mening skulle bestå, borde inskränka den nu gällande friheten att tillgodogöra sig en mineralfyndighet och att åtgärder borde vidtagas för att mineralierna uteslutande komme statens alla medborgare till godo.

Utskottet vill härvid till en början framhålla, att, alldeles oberoende af mineraliernas egenskap af en kronans egendom, staten måste med afseende å dem och deras lämpligaste och bästa tillgodogörande äga samma rätt och plikt att fastställa regler och former samt undanröja

hinder, som i fråga om näringslivet i allmänhet är staten medgifven. För en inskränkning i den gällande regeln om mineraliernas fria tillgodogörande, läres därför icke behövas konstruktionen om mineralerna såsom i vårt land föremål för kronans äganderätt.

Grufveindustrien har alltid varit och är af en viss riskabel natur. Med de stora uppoffringar och dryga omkostnader, som ofta utan motsvarande vinst äro förenade med densamma, måste det därför fordras en stark uppmuntran för den enskilde, för att han skall drifva den och stå risken därför. Äfven måste det vara en uppgift för lagstiftningen angående denna näringsgren att sörja för att de metaller och mineralier, ett land kan gömma, ej förblifva förborgade skatter, utan att näringslivet och befolkningen och därmed samhället i dess helhet få tillgodonjuta de förmåner, åtkomsten af dessa tillgångar kan medföra. I båda nu angifna afseenden innebär det enligt utskottets mening en fara att så kringskära bearbetarens eller upptäckarens rätt, som motionärerna synas önska. Stor försiktighet härutinnan synes utskottet vara af nöden. Att grufve- och bergverksindustrien hos oss nått den grad af utveckling, som skett, därför, håller utskottet före, hafva vi i väsentlig grad att tacka den princip om upptäckarens rätt och om fri konkurrens i fråga om denna rätt, som hos oss vunnit häfd.

Den meningen, att inmutningsrätten är af stor nytta för vårt land, har också ända i senaste tid vunnit erkännande. De af motionärerna omnämnda sakkunniga, som af regeringen tillkallats för utredning rörande möjligheten att vid upphäfvande af inmutningsrätten inom Norrbottens län kunna uppmuntra den enskilda företagsamheten till upptäckande af malmfyndigheter, hafva i sitt den 7 februari 1907 till statsrådet och chefen för justitiedepartementet afgifna utlåtande i ämnet ansett sig böra såsom sin bestämda mening framhålla, att inmutningsrätten fortfarande vore af den största betydelse för den svenska bergshandteringen såväl med afseende å eventuella nya fyndigheter, hvilka kunde anträffas, som äfven med afseende å sönade eller öfvergifna fyndigheter, hvilka numera voro värda bearbetning. De sakkunnige uttalade sig också emot inmutningsrättens upphäfvande å enskild mark i berörda län. Äfven hafva fullmäktige i järnkontoret i sitt yttrande öfver de sakkunniges förslag, i motsats mot hvad af motionen synes framgå, framhållit, att inmutningsrättens upphäfvande skulle i olika afseenden lända till skada för vårt land; och hafva därför fullmäktige ansett, att ett upphäfvande af inmutningsrätten, vare sig helt eller delvis, ej borde förekomma. I fråga särskildt om enskild jord befara fullmäktige, att inmutningsrättens upphäfvande å sådan jord skulle med-

föra, att allt malmletande där i regel upphörde. I enahanda riktning uttalar sig bergmästaren i norra distriktet.

Äfven om man nu i fråga om stenkolsfyndigheter af ofvan angifna skäl ansett sig böra i vårt land införa ett system, som försätter upptäckaren af sådana i en mindre god ställning än upptäckaren af inmutningsbara mineral, men som dock erkänner bearbetarens hufvudsakliga rätt, och äfven om man å viss kronojord af särskilda skäl ansett sig böra provisoriskt undanröja möjligheten till inmutning för annan än för kronans räkning, i afbidan på att man funne en annan och för staten såsom jordägare mera vinstgifvande metod, lär i allt fall däraf icke kunna slutas till någon allmän tendens från svenska statsmaktens sida i riktning mot något dess anspråk på uteslutande rätt till mineralfyndigheter i landet öfverhufvud.

Med anledning af hvad motionärerna anfört angående den af dem förmenta, i Tyskland rådande tendensen till inmutningsrättens generella upphäfvande anser sig utskottet böra hänvisa på motiven till den preussiska regeringens af motionärerna omnämnda förslag till inskränkning i inmutningsrätten beträffande stenkol och salt, där det bland annat heter, att lagförslaget, bortsedt från dessa ämnen, icke afsåge att upphäfva den fria rätten till bergverksdrift i fråga om mineralier i allmänhet, samt att det syntes önskligt att äfven för framtiden uppehålla den starka sporre till vidare genomforskande af landets tillgång på dessa mineralier, som läge i den fria inmutningsrätten. I Norge har inmutningsrättens bibehållande på det bestämdaste förordats af den för revision af bergverkslagen tillsatta särskilda kommitté, hvilket inhämtas af dess i juli 1907 afgifna betänkande.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 april 1908.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservation:

af herrar *Jansson* i Edsbäcken, *Lindhagen*, *Nordin* och *Pettersson* i Södertälje, hvilka anført:

»De skäl, som åberopats i motionen, synas oss på ett öfvertygande sätt tala för att ett öfvervägande bör komma till stånd, i hvad mån gruflagstiftningen må, såsom redan ägt rum i fråga om stenkol, äfven beträffande andra mineralier byggas på koncessionssystemet i stället för på fri inmutningsrätt. I Preussen, hvars lagstiftning väsentligen öfverensstämmer med den svenska, har så ock nyligen skett beträffande ett par af landets viktigaste mineral, och i den riktningen åtminstone kan det med fog ifrågasättas, om ej äfven den svenska gruflagstiftningen borde gå.

Motionärerna ha äfven föreslagit, att i afvaktan på en dylik lagstiftning inmutningsrätten skulle, på sätt redan skett för viss jord i de nordligaste delarna af riket, tills vidare suspenderas, för ett år i sänder med rätt likväl för Konungen att i särskilda fall gifva tillstånd till inmutning. Jämväl denna fråga torde dock i ärendets nuvarande skick helst böra först närmare utredas.

På grund häraf hemställes:

att Riksdagen med anledning af förevarande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, huruvida, i hvad mån och under hvilka villkor gruflagstiftningen bör, på sätt redan ägt rum i fråga om stenkolsfyndigheter, äfven be-

träffande andra mineralier byggas på koncessions-systemet i stället för på inmutningsrätt, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kan föranleda.

Herr *Widén* har begärt få här antecknadt, att han icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.
